

Europas minoriteter del 3

Vilka är sorberna?

METavisi fortsätter sin serie om Europas minoriteter. Här följer första delen i Andrea Amfts artikel om sorberna, en minoritetsbefolkning i östra Tyskland. Artikeln beskriver det goda resultatet av särskilda sorbiska förskolor.

Många minoriteter i Europa brottas med samma problem: Hur ska man bevara minoritetsspråket som modersmål och samtidigt leva ett integrerat liv inom majoritetssamhället? Det är en balansgång som ställer höga krav på den språkliga kompetensen hos minoritetsbefolkningar i olika delar av Europa. Oftast räcker det inte med att vara tvåspråkig, utan det moderna samhället förutsätter flerspråkighet. Men flerspråkigheten i sig kan inte vara hela förklaringen till det sjunkande antalet modersmålstalare i minoritetsspråk över hela Europa. Just minoritetsfolk har en lång tradition av att behärska både två och tre och fyra språk – särskilt när man bor i gränsområdet mellan olika nationalstater. I stället tyder mycket på att problemet till stor del är strukturellt. Majoritetssamhällets utbildningssystem ger sällan samma stöd till ett minoritetsspråk som till majoritetsspråket eller ens till andra, främmande språk som engelska. Hur arbetar då den sorbiska minoriteten i Tyskland för att bevara det sorbiska språket?

Positivt särbehandling

Sorberna är ett västslaviskt folk och kallas ibland även för vender. De bor i regionerna Oberlausitz och Niederlausitz i östra Tyskland, i ett område som tidigare tillhörde DDR. Uppskattningsvis runt 60 000 personer identifierar sig som del av det sorbiska folket och omkring 20 000-30 000 personer talar sorbiska.

Sorbiska är ett västslaviskt språk som består av två varieteter. Högsorbiskan är besläktad med tjeckiskan och slovakiskan och talas i delstaten Sachsen. Lågsorbiskan är närmare besläktad med polskan och talas i delstaten Brandenburg.

Flera faktorer bidrar till att ge sorberna en jämförelsevis stark ställning som nationell minoritet i Europa. Sorberna bor i ett välavgränsat och sammanhållet bosättningsområde. De har ett språk som skiljer sig väsentligt från majoritetsbefolkningens och de har egna kulturella traditioner. I Sachsen använder man även positiv särbehandling för personer med sorbiska språkkunskaper i en rad olika områden inom utbildningssektorn. Överväganden om vilka kompetenser det sorbiska samhället behöver, leder ibland till beslut som gynnar personer med sorbiska språkkunskaper. Exempelvis gäller det tillträde till högskoleutbildningar och tillträde till viktiga delar av lärarutbildningen. Vidare fastslår skollagen att alla skolor i Sachsen ska förmedla grundläggande kunskaper om sorbernas kultur och historia. Speciellt för sorberna är också att de redan under DDR-tiden hade skydd i grundlagen och erkändes som en nationell minoritet redan 1968.

Sorbisk förskola – lyckad revitalisering

Men trots många gynnsamma faktorer befinner sig det sorbiska folket i en pågående språkbytesprocess. Hur kommer det sig att sorbiskans ställning kunnat försvagas så pass mycket? En del av förklaringen är de möjligheter som öppnade sig när Väst- och Östtyskland återförenades. När gränsen öppnades flyttade många unga sorber till Bayern och till andra delar

av Tyskland. Och många blev kvar där. På det viset inleddes en utveckling där fler och fler aktiva talare av sorbiskan, och potentiella föräldrar, lämnade det sorbiska bosättningsområdet. Parbildningar där endast en förälder talar sorbiska har blivit vanligare.

Som ett led i att förändra språksituationen grundades 1991 en sorbisk skolförening — *Der Sorbische Schulverein* — med syftet att lära fler barn det sorbiska språket redan i tidig ålder. Föreningen tillvaratar sorbernas intressen i fråga om utbildning, från förskolenivå ända upp till utbildning på högskolenivå.

Föreningen tog på 1990-talet initiativ för ett revitaliseringsprojekt för förskolebarn. Projektet kallas *Witaj* och syftar till att fostra nästa generation aktiva talare av det sorbiska språket.

För ändamålet driver den sorbiska skolföreningen ett antal *Witaj*-förskolor inom det sorbiska bosättningsområdet.

Språkbad som metod

Det speciella med *Witaj*-förskolorna är att de använder fullständig immersion (språkbad) som pedagogisk metod för språkinläring. Barnen omges helt och hållet av det sorbiska språket av personalen i förskolan. Med tiden lär de sig att förstå språket och senare även att tala det. Barn som deltar i verksamheten är, när de börjar grundskolan, tvåspråkiga även om föräldrarna inte talar sorbiska alls. Föräldrarnas stöd och förståelse och ett gott samarbetet mellan hem och skola har dock visat sig vara viktiga för barnens språkutveckling.

Huvudman för *Witaj*-förskolorna är skolföreningen och verksamheten finansieras med avgifter som föräldrarna betalar för sina barn och med medel från skolföreningen, kommuner och städer där *Witaj*-förskolorna är placerade och delstaterna Sachsen och Brandenburg,

Framgångsrikt projekt

Witaj-projektet har levererat mycket positiva resultat så här långt.

Ett exempel är byn Sielow i Brandenburg där 55 barn lärt sig sorbiska som modersmål. I byn hade sorbiskan inte talats som modersmål på 50 år.

Deltagandet i *Witaj* är stigande. År 2008 ansvarade den sorbiska skolföreningen för 500 barn i åtta förskolor med fullständig immersion. Det innebär att runt 60 procent av alla sorbiska barn i regionen Lausitz gick i en förskola där det talas sorbiska. Sedan 1999 har ytterligare 24 *Witaj*-grupper på sammanlagt 17 tyskspråkiga förskolor tillkommit. Barnen går på samma förskola som de tyska barnen, men undervisas i en parallell grupp med språkbad i sorbiska. 2008 deltog 360 sorbiska barn i dessa grupper.

Projektet följs vetenskapligt av det sorbiska institutet, en forskningsanstalt för sorbisk kultur- och språkvetenskap i Bautzen.

När man har följt *Witaj*-barnens kunskapsutveckling och jämfört deras studieresultat med andra barns visar det sig att *Witaj*-barnen i årskurs 6 i genomsnitt uppvisar bättre resultat i ämnena matematik och tyska. De tvåspråkiga barnen uppvisar alltså inga brister i det tyska språket, utan tvärtom vad man förväntar sig har de högre genomsnitt än andra barn.

Andrea Amft, fil.dr, utredare Högskoleverket

Andra delen av artikel publiceras i nästa METavisi